

Məşixət İdarəsində

Salyan sakini Əliməhəmməd Hüseynzadə işbu iyunun 1-də İdarəyi-Məşixəti-İslamiyyədə [Şeyxülislamıq İdarəsində] tər-tib tapan qərarnamə ilə həmin idarənin dəftərdarı mənəsinə təyin olunur.

*Məşixət sədri: şeyxülislam Axund Ağa Ağaalizadə
Katib: Əfəndizadə*

**AZƏRBAYCAN
MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA**

5 iyun 1919

(Əhməd Cövdət Pepinovun nitqinin məbədi)

Əfəndilər! Bu kürsüdən siz dəfələrlə gördünüz ki, biz burada firqə münaziələrində [mübahisələrində] bulunduq. Hökuməti dəfələrlə tənqid etdik. Yanlış yolları göstərdik. Bizimlə bərabər fəhlə və kəndçilər içərisində də bu siyasi mübarizələr vardı. Bu mübarizələr bir dərəcəyədək olar. Nə qədər, biz burada rahat otururuq, daxili işlərimizdə mübarizə etmək olar, fəqət, zamani ki, üzərimizə qara qüvvələr gəlir, düşmənlər bizi təhdid edirlər və düşmənlər burada nə kürsü qoyacaqlar və nə də Parlaman. Öylə bir zamanda bizim aramızda firqə münaziəsi ola bilməz; firqəçiliyi boşlayıb özümüzü müdafiə etmək üçün silaha sarılar, özümüzü, vətənimizi, sərhədlərimizi müdafiə üçün bilafərqi-silk və məslək [təbəqə və əqidə fərqi olmadan] sərhədə qoşarız. *(Alqış)*

Əfəndilər! Düşmən nə ilə qüvvətlidir?

Əgər biz bu gün açıq nəzərlə baxarsaq görürük ki, düşmən tərəfi-müqabilin miskinliyi ilə, özünü müdafiə etməməsi ilə qüvvətlənir. Burada bir xalq var ki, kəndi iradəsi ilə müqəddəratını əlinə almış, öz hürriliyətini kimsəyə əlindən qaytarmaz. Bu gün biz özümüzü Avropa demokratiyasına tutub ondan müavinət istəsək, o zaman Avropa demokratiyası deyər ki, millət vətən və istiqlalıyyət uğrunda nə yapdı, təhlükə qarşısında nə etdi? Əgər bir təhlükə varid olan kimi [gələn kimi] təslim olarsa, o zaman deyəcəklər ki, bu istiqlalıyyəti bir neçə adam özü üçün istəyirdi, bütün millətin arzusu deyildi. Əgər millət istəsəydi, qurban verərdi. Əgər bu uğurda biz can versək, onda hər yerdə özümüz ağ və alnımız açıq olar. Biz haqqımızı müdafiə etmək üçün bu gün düşməne müqavimət göstərməliyiz. Ola bilsin ki, məğlub da olaq. Olsaq da eybi yoxdur. Gələcəkdə əhfadımız [nəvələrimiz], tariximiz bizi yaxşıqla yad edəcəkdir. Xanlıq zamanlarından bir gəncəli Cavad xanın öz istiqlalıyyəti müdafiəsində göstərdiyi rəşadət və fədakarlığını tarix heç bir zaman unutmayacaq. Əgər biz düşməne müqabilə etsək, bir vaxt deyəcəklər ki, Azərbaycan yaşamaq istədi, lakin onu qoymadılar. Bu bizdən ötrü ar deyil, şərafətdir. Gələcəkdə tariximiz bununla başlanacaq.

Əcəba, bu xalqda yaşamaq qabiliyyəti yoxmu? Biz acizənə, səfilənə düşməne təslimmi olacağıq? Hər bir fərdimiz, kişilərimiz və arvadlarımız bu fikirdədirlər ki, bir tənhi-vahid kimi [hamı bir nəfər kimi] yuxarıdan gələn düşməne bütün varlığımızla qarşı duraq, çarpışmağa hazır olaq. Bu gün biz bu yolda qan tökəcək olarsaq,

sabah bizim qanımızdan minlərlə mücahidlər meydana çıxacaq. Zülüm ilə, istibdad ilə çarpışacaq, Azərbaycan istəyən haqq və hüququ onlar alacaqlar. *(Alqış)*

Əfəndilər! Rəisi-vükəlanın [Baş nazirin] oxuduğu teleqramlara nəzərinizi cəlb etsəniz görürsünüz ki, onların qəzetələrdə nəşr edilməsi də istənilir. Bu bizi hədələməkdir. Bununla nə demək istəyirlər? Onlar camaatı qorxutmaq istəyirlər. Dağıstan iki yüz adama təslim oldusa, Azərbaycan onları o cür qəbul eyləməz. Onlar yanılırlar. Dağıstandakını Azərbaycanda görə bilməzlər. Bu tarixi gündə bizim içərimizdə ayrılıq və nifaq ola bilməz. Bu gün Zaqafqaziyaqda qüvvətimizi azaltmayaq. Denikin qüvvəti miskinlikdən və acizlikdən irəli gəlir. Gürcü xalqı ilə bərabər gedərsək, bütün dünya demokratiyasının hüsn-təvəccöhü bizim tərəfimizdə olacaqdır.

İştə, bunlara istinadən, əfəndilər, deyərdim ki, gələcəyimizə ümidlə və qəvi [güclü] ümidlə baxıram. Bütün varlığımızı toplayıb, qonşularımızla əlbir olub zülüm və istibdad qarşısına çıxarsaq, düşmən qüvvələri bizə heç bir şey edə bilməz. Çünki:

"Zülmün topu var, gülləsi var, qəl'əsi varsa,

Haqqın da bükülməz qolu, dönməz üzü vardır..."

Sədr - Söz Məhəmməd Əmin Rəsulzadəninindir.

Məhəmməd Əmin Rəsulzadə *(Alqışlar altında kürsiyi-xitabətə çıxır)* – Möhtərəm məbus əfəndilər! Qara Denikin ordusunun kağızlarının nə mənada olduğunu və o kağızlarla nə demək istədiyini möhtərəm Hökumət rəisi burada elan et-

dilər. Fəqət mən sizə bir növ başqalarını əsirlik altında saxlamaqdan və o əsirlikdən faydalanmaqdan, onlardan zövq almaqdan doymayan, keçmiş ağalıqlarının həsrətində qalan əfəndilərin xəyallarından bəhs edəcəyəm. Görünüz bu əfəndilər nə təsəvvür edirlər və xırda millətlər ilə mübarizəni nasıl asan düşünürlər. Onlar öylə xəyal edirlər ki, az qüvvə ilə istədiklərinə nail olurlar. Siz bilirsiniz ki, bizim üzərimizə gələn qara qüvvələrin nümayəndələri Batumda da oturlar və Batumda onların qəzetələri vardır. Biz burada hələ mübarizəyə hazırlaşarkən, onların qəzetəsi Bakını almış və Parlamanımız üzərinə rus bayrağını vurmuşdur. Qəzetə qarşımdaydır. Yazır ki:

"Tiflisdən gələnlərin dediyinə görə, Denikin ordusu gəlmiş, Bakını almış və rus bayrağını Parlaman üzərinə sancmışdır. Denikin ordusunun Bakıya yavuqlaşması ilə şəhərin bəzi inqilab müəssisələri tərəfindən hazırlıqlar olmuş, müqavimət üçün təşəbbüslər edilmiş, fəqət müsəlman əhalisi müavinət etmək istəməmişdir. Hökumət süst olmuş, məəttəl qalmışdır. Təşkilatların müqavimət etmək istəmələrinə yerli əhali mane olmuş, şəhərdə cüzi iğtişaş düşmüş, Denikin ordusu da bu iğtişaşdan istifadə edərək şəhərə daxil olmuş və rus bayrağını dikəltmişdir. Hökumət bitərəf qaldığından ona əl vurmamışlar. İstəyirlər ki, ona, bəzi imtiyazat versinlər. Məsələ bununla həll olub getmiş."

Bu, Batumda nəşr olunan Denikin qəzetəsinin fikri və təsəvvürü nəticəsidir. İştə, onların xəyalı. Əski Rusiya generaları yatanda yuxuda da rahat ola bilməyirlər. Necə ola bilər ki, onlar general ikən

əl altında əsgər, ordu olsun, çəkmələrinin altını öpən bir millət olmasın. Onlar gəlirlər və zənn edirlər ki, çəkmələrini öpməyə hazır bir millət vardır. Lakin onu bilsinlər ki, artıq Azərbaycanda çəkmə öpən bir vətəndaş da qalmamış. *(Şiddətli alqışlar)*

Əfəndilər! Onlar öylə düşünülər ki, kəndi hüriyyət və istiqlalını elan etmiş, bu yolda bütün məsul firqə və heyətlər namından dəfələrlə bu müqəddəs kürsüdən var qüvvəsi ilə, malı ilə, canı ilə hazır olduğunu və istiqlaliyyətini saxlayacağını elan edən bir millət[i] – bir millət ki, mayın 28-də heç bir təhrik və təşviq olmadan, Bakı tarixində misli qeyd edilməmiş bir səmimiyyət ilə küçələrdə bayram edirdi, hətta bayırda görünən çarşablı qadınlar da bu bayramı sevinclə qarşılamişlar və küçələrə çıxmışlardı – böylə bir milləti asanlıqla təhti-hakimiyyətlərinə [hakimiyyətləri altına] ala biləcəkləridir. Buradan doğru söylədilər ki, dili xörəyə çatmış bir sənəlik növdad [uşaq] artıq süd yeməz. Bunlar boş söz və bihudə xəyal deyildi. Denikinlər və onun hampaları qalsınlar öz xəyalları ilə və zənn etməsinlər ki, Azərbaycanda öylə xain bir hökumət olar ki, düşməne müqavimət etməsin; öylə xain olsun ki, Denikin ilə mübarizə edənlərə mane olsun. Mən inanıram ki, mayıs nümayişi həqiqi və səmimi bir nümayiş idi. Əgər qan tökmək lazım gələrsə, millət hazır olacaqdır. Çün, o bilir ki, qan töküb müqavimət etməsə də yenə onun hüriyyətini alacaqlar. Təkrar onu zəlilənə bir surətdə əzəcəklər; o, miskin olacaqdır. O, buna razı olmaz. Miskinliyi qəbul etməz. Hər bir təhlükəni

nəzərə alıb çarəni düşünər, sələbətə [mətanətlə] meydanı-mübarizəyə çıxar və müəzzəz [əziz] bayrağımızı Azərbaycan sərhədində saxlar. Onlara isə, ancaq boş bir arzu qalar. *(Sürəkli və ümumi alqış)*

Camaat! Əlbəttə, biz bütün təhlükəni təsəvvür etməklə bərabər, qətiyyəni onu kiçiltməməliyiz. Və öylə baxmamalıyıq ki, bu təhlükə asanlıqla rəf olar [aradan qaldırılar], keçər gedər. Çünki düşməni zəif təsəvvür edən aldanar. Hər kim ki, öz hüriyyətini və istiqlaliyyətini müdafiə etmək istərsə, tədbirli və ehtiyatlı olmalıdır. Ona görə, camaat bütün sinifləri ilə hökumət ətrafında birləşsınlər və hökumətə desinlər ki, millətin istədiyi artıq aydın və müəyyəndir. Əgər hökumətdə süstlük olarsa, Batum qəzetəsinin xəyalına cüzi də olsa ümid verərsə, desin ki, sən bizim hökumətimiz deyilsən. Sənin kimi hökumət tarixdə lənətlərlə yad olunar. Fəqət mübarizəyə hazır hökumət də deməlidir: “Madam ki, məndən bu tələbi edirsiniz, bütün camaat və firqələr var qüvvətlərini, var etimadlarını hökumətə verməlidir. Əgər cüzi tərəddüd göstərsə, o vaxt sizin adınız əbədiyyən lənətlərlə yad olacaqdır.” Bu gündən Parlament hökumətə səlahiyyəti-kamilə verməlidir ki, öz arasından bir heyət təşkil edib ümumi səfərbərlik, şiddətli qanunlar və düşmənlər əleyhinə müharibə tədarükü görsün. Və sonradan hesab vermək şərtilə xəzinədən lazım olduğu qədər para xərcləsin. Çünki bu gün Dərbənddə oturan və bizim istiqlaliyyətimizi gündə bir məna ilə teleqraflar göndərüb təhdid edən bir qüvvət öylə bir qüvvətdir ki, vaxtilə məşhur bir siyasiyyunun

[siyasətçinin] dediyi kimi, Azərbaycan həyatına döndərilmiş bir tapançadır. Nə qədər o tapança bizə tərəf tutulubsa, biz rahat oturmamıyız. O tapançaya qarşı bizim qalxanımız hazır və mühəyyə [hazır] olmalıdır. Keçən dəfə dedim ki, o tapançanın çaxmağına əl atılınca, biz hərəkətə və müdafiəyə gəlməliyiz. İndi biz görürük ki, çaxmağa əl atırlar. Böylə bir təhdidi görməmək üçün kor olmalıdır. Binaəniləy [ona görə], hazırlaşmalı və müəyyə qüvvətlərlə sərhədə qoşmalı və çaxmağa uzanan düşməni əlini bir an əvvəl biləyindən vurmaldır. *(Alqış)*

Əfəndilər! Mənə öylə gəlir, burada biz, necə ki, əvvəlki nətiq dedi, kəndi qüvvətimizi o qədər də kiçiltməməliyiz. Biz Azərbaycan istiqlaliyyətinin tarixini yazırıq. Bir mühərririn müqayisəsinə görə, tarix mətbəxə bənzər. Nəsil ki, bir aşpaz mətbəxdə kəndi bişirdiyi aşın ləzzətini pək o qədər də dadmaz, öz zəhmətindən və çox da xoş olmayan mənəzərdən mütenəffir olar [nifrət edər], çox zamanlar öz işindən bizar olar, fəqət onun əlindən hasil olan lətif xörək başqalarının hüzuruna çıxar, xörək yeyənlərin vəsileyi-həyatı olar.

Azərbaycan istiqlalını, Azərbaycan tarixini və gələcək səadətini hazırladığımız zaman kəndimizin də tənəffür [nifrət] etdiyimiz və xoşumuza keçməyən bir çox əhvallar var. Bunlara təhəmmül etməliyiz [dözməliyik]. Biz Azərbaycan tarixini hazırlayanlar səy etməliyiz ki, gələcək nəsil bizim əlimizdən çıxacaq asara [əsərlərə] lənətxan [lənət oxuyan] olmayıb, onu rəhmətlərlə yad etsin.

Məmləkətin müdafiəsində süstlük əsəri göstərənlərə lənətlər ediləcək və lə-

nətlər yağdırılacaq o adamın başına ki, burada zəiflik göstərib təslim olmaqdan bəhs eyləsin. *(Şiddətli alqış)*

Əfəndilər! Əgər millətin müqəddaratını kəndi əllərinə alıb onun adı ilə söz söyləyənlər bu gün tərəddüd göstərərlərsə, onların burada yeri yoxdur.

Əgər siz isbat etsəniz ki, bir millətsiz, vətəninizin müdafiəsində səbat göstərə bilərsiniz, istiqlaliyyətinizi saxlaya bilərsiniz, hər bir təhdid qarşısında təslim olmazsınız, o zaman xaricdən baxanlar sizin müqəddəratınıza laqeyd olamaz, sizin haqqınızdakı fikirlərini təbdil edərlər [dəyişdirərlər]. Madam ki, özünü müdafiə etməzsəniz, o zaman başqalarından gilayə etməyə haqqınız yoxdur. Haqsızlıq mövqeyində qalmamaq üçün Azərbaycan bir tənə-vahid kimi yekvücd olaraq bütün qüvvətini toplayıb müdafiə etməlidir.

Bu gün bizdən ötrü bir imtahan meydanı açılmış. Burada biz öz dost və düşmənimizi tanıyacağıq. Əsil dost o dostdur ki, öz dostluğunu fəlakət günündə bildirər. Zərbül-məsəl deyir ki, yaxşı dost yaman gündə bilinər. Bu gün Gürcüstandan gələn səslər, oradan eşitdiyimiz qaradaş səsi bizim yalnız olmadığımızı bildirir və bildirir ki, Gürcüstan bizimlədir. *(Şiddətli və sürəkli alqış. Parlament ayağa qalxaraq nümayəndələr locasında isbativücd [iştirak] edən Gürcüstan nümayəndəsini alqışlayır.)*

Əvət... Biz heç bir vaxt cəngü-cidal [dava-dalaş] tərəfdarı olmadıq. Heç bir zaman kimsəyə elani-hərb etmədik. Fəqət istəram bu məna ilə təfsir edilməsin ki, hər şeyə təslim olacağıq. Biz sülh istəyirik. Fəqət “Həzır ol cəngə, əgər istər

isən sülhü-sələh” [Sülh və əmin-amanlıq istəyirsənsə, müharibəyə hazır olmalısən] hikmətinin hökmüncə, sülh istəmək üçün bizi məcbur edirlər ki, cəngə hazır olalım. Başımız üzərində təməvvüc edən [dalğalanan] üçrəngli Azərbaycan bayrağı əvəzinə şiddətlə müqavimət görmədən rus bayrağı sancıla bilməz.

Başımız üzərində təməvvüc edən o üç boyalı livayi-istiqlalımız [istiqlal bayrağımız] qanlara boyanmadan, bayraqdarları birər-birər qətl olunmadan, qətiyyəni enməz. Burada dedilər, həqiqətən, “Haqqın bükülməz qolu, dönməz üzüdür”. Azərbaycan bayrağını endirmək asan işlərdən deyildir. Azərbaycanın şöleyi-istiqlalını söndürmək istəyirlər. Fəqət əfəndilər, bir şam ki, haqdan yana heç bad [külək] ilə sönməz! *(Sürəkli və gurultulu alqışlar)*

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Nauen - Roza Lüksemburqun cənazəsi Berlində Landver kanalında tapılmışdır.

Könüllülər tərəfindən Odessanın işğalı

Yekaterinodar - Novorossiyskdən xəbər verilir ki, Odessa şəhəri ataman [Nikifor] Qriqoryev qoşunları tərəfindən işğal edilmişdir. Odessada tutulmuş olan bolşevik komissarları asılmaqla edam edilmişlərdir.

Müttəfiq donanması Odessanı tərk etmişdir

Odessadan xəbər verirlər ki, bura is-kələsində olan ingilis və fransız paroxod-

ları dənizə çıxıb, orada yalnız bir paroxod buraxmışlardır.

Portəgiz rəisi-cümhuru

Portəgiz [Portuqaliya] rəisi-cümhuru [prezidenti] Maşadu Sülh Konfrans[ın]a bəyan etmişdir ki, öhdəsinə aldığı vəzifəsini tərk edir.

SÜLH ƏTRAFINDA

Polşa sərhədi

Dördlər Şurası Polşa sərhədi məsələsini müzakirə etmişdir. Polşa ilə Prussiya arasında sərhəd təşkil etmək üçün xüsusi bir komissiya təşkil edilmişdir. General Loren Fransadan, general Morley İngiltərədən, Ford Amerikadan bu komissiyaya daxil olacaqlardır. İtaliya da öz nümayəndəsini göndərəcəkdir.

Hollandiya-Belçika məsələsi

Beş dövlət Xariciyyə naziri Hollandiya və Belçika məsələsini müzakirə etmişlərdir. Belçika arzu edirdi ki, bu məsələ Sülh Konfransında müzakirə edilsin. Amma Hollandiya arzu edirdi ki, bu məsələ öz aralarında həll edilsin. Beşlər Şurası 1839-cu il müahidənaməsinin [sazişinin] müzakirəsini qətl etmişdir [qərara almışdır].

QƏZETƏLƏRDƏN

Əfqanıstanda

Daşkənddən xəbər verirlər ki, yeni əfqan əmiri Əfqanıstanı müstəqil bir dövlət elan etmişdir. Böyləliklə, Əfqanı-

stanla İngiltərə arasında olan müahidənamə [saziş] ləğv edilir. Əfqanıstan açıq-açığına İngiltərə ilə hali-hərbə [müharibə vəziyyətində] bulunur. Bundan əlavə, Əfqanıstan əcnəbi məmləkətlərdə öz diplomasi nümayəndəsini elan etmişdir. Halbuki İngiltərə ilə olan müahidəyə [sazişə] görə, Əfqanıstan heç bir dövlətlə əlaqədə bulunmamalı imiş.

Hindistanda iğtişaq

Londondan xəbər verilir ki, Amritsar 5 nəfər avropalı qətl edilmişdir. Üsyançı hindular bankı talan etdikdən sonra, oraya cövhər [kerosin] və yağ səpərək bank imarətini yandırmışlardır. Yanğının tələfatı məlum deyildir. K. Tomson tələf olmadan əvvəl tapança ilə bir neçə nəfər üsyançıları öldürmüşdür. Bankda olan bütün sənədlər və ziqiymət [qiymətli] şeylər məhv olmuşdur. Heyətin kəlisəsi [kilsəsi] dağılmışdır. Bəzi avropalılar artıq müşkülətlə xilas olmuşlardır. Bəziləri hinduların evində gizlənmişlərdir. Polis özünü gözəl aparıb bir neçə avropalıları xilas etmişdir. Məhəlli [yerli] qoşunlar Lahor və Calandhardan gələn kömək sayəsində üsyanı yatırmışlardır.

Bombeydən xəbər verilir ki, hökumətin ittixaz etdiyi [gördüyü] tədbirlər sayəsində asudəlik bərpa edilmişdir.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Ərazi nazirinin 1919-cu sənə Torpaq tənziyatı [şöbəsinin] məharicatı və smetası təsdiqi haqqında – ki ümumiyyətlə 470 090 rublə edir – bir dəfəlik 150 000

rublə təxsis [ayrılması] haqqındakı məruzələrinədən sonra qətl edilmişdir [qərara alınmışdır]:

1) Nazir tərəfindən yeni təsis edilmiş Torpaq tənziyatı şöbəsi smeta və xidmətçilərini təsdiqlə, işin təcili olduğundan dolayı hökumət ixtiyarındakı 20 milyon fondan 150 000 rublə buraxılsın.

2) Cümhuriyyət Hökumətinin işbu sənənin 24 fevral və 19 mayıdakı qətl-naməsi mövcubincə [qətl-naməsinə əsasən] təsdiq edilmiş Torpaq tənziyatı şöbəsi müdirliyi və müavinliyi lazımsız olduğu üçün ləğv edilir.

3) Həman şöbə vəzifələrinə lazım olduqca məmurlar təyin etməli.

4) İyun ayının axırınadək torpaq tənziyatını havi [əhatə edən] layihəni Vükəla Şurası təsvibinə [Nazirlər Kabinetinin təsdiqinə] idxal etmək Ərazi nazirinə tapşırılsın.

- Maliyyə və İqtisadiyyə komitəsinin hökumətin aksiz bərəsindəki 1918-ci sənə 9 və 21 oktyabr qanununun doğru təfsir [şərh] edilməsi haqqındakı məruzəsindən sonra qətl edilmişdir:

Bakıdan Azərbaycanın daxili və yaxud xaricinə aparılan neftə təyin edilmiş aksiz vergisini bütün neft istehsalatına [məhsullarına] şamil etməli. İşbu qətl-namə qəbulunadək aparılan neftlər və neft istehsalatından da aksiz almalı.

- Ərazi nazirinin Gürcüstan Hökumətinin Qafqaziya köy təsərrüfatının milliləşdirilmək ehtimalı əleyhinə etiraz etmək haqqındakı məruzəsindən sonra qətl edilmişdir:

Məruzə rədd edilsin.

TÜRK ALƏMİNDƏ QADINLIQ

İştə, sizə üç kəlməlik bir həqiqət ki, dərinliyində möhməl [xaraba], pərişan bir səhnə görürsünüz.

Türk aləminin yaxın və uzaq, qaranlıq və işıqlı mühitlərində “qadın” sizə iki çöhrəyi-fəcaət [fəlakətli, faciəli iki çöhrə] ərz edir: ya Qüruni-vüsta [Orta əslər] qəlibini, zehniyyətini eynən yaşadan mütəəssib [təəssübkeş] mühafizəkarlıq, yaxud bir az əcnəbi təhsili görməklə onların adətina məclub olan müfrit təcəddüdpərəstlik [onların adətlərinə özünü qapdırmış ifrat yenilikçilik].

Binaənileyh [ona görə], zamanın təbəddülünü [dəyişməsinə], əsrin ehtiyaclarını təqdir etməyərək, maziyə [keçmişə] sınıxı sarılanlar nə qədər müzirr [zərərli] isə, müəssirəti-maziyyəni [keçmişin təsirlərini] cəffəlqələm [düşünmədən, tələmətləsik] inkar edərək ruhdan ziyadə parlaq görünən şəkili qəbul edənlər də o qədər, hətta daha ziyadə təhlükəlidirlər.

Şu halda, ölmüş bir mazinin davamından başqa bir şey olmayan mühafizəkarlıqla, Avropanın sürəti-tərəqqi və inkişafını bizim tədənnimizlə [alçalmamızla, geriləməmizlə] qarşılaşdıraraq səbəblərini şəkildə arayan kutəhbin [dar görüşlü, uzağı görə bilməyən] təcəddüdpərəstlik əsla çıxmayan yollarmış. Çünki meydanda zaman-zaman vəxim ərazını [təhlükəli simptomlarını] göstərən müzmin [xronik] xəstəlik hələ mövcud və dəhşətlə icrayitəxribat etməkdədir. Bunun üçün yenedən xəstəliyi təşxis [təyin etmək, diaqnoz qoymaq] və onun müvəllidini [onu meydana gətirən səbəbi], seyirini [gedişatını], təkamülünü tədqiq edərək, reçetəmizi

[reseptimizi] tənzim etməkdən və bu reçetənin möhtəvi olduğu [ehtiva etdiyi] əlacları kamali-əzmlə içirməkdən başqa çarə yoxdur.

Fəqət, əcəba, bu bədbəxt aləmin xəstəliyi[ni] təşxis və tədavi edəcək doktorlar kimlərdir? Bişübə və bilatərəddüd [şübhəsiz və tərəddüdsüz] söyləyə bilərəm ki, ən birincisi din (kitab) müctəhidləri – möhtərəm mollalarımızdır. Sonra mütəfəkkirlərimiz, şairlərimiz, ədiblərimiz, mühərrirlərimizdir.

Müctəhidlər bir əlini Kitabı-mübinə, bir əlini də həyata qoyaraq bu iki varlığı birləşdirəcək qüvvətlərdir ki, dərhal vəzifəyə, fədakarlığa şüru [başlamaq] zamanı gəlmiş və keçmişdir. Yoxsa, bu şəkildə qaldıqca, kitab həyatı inkar etdikcə, həyat kitabı uymadıqca, hərc-mərclik əbədidir və daima yek-digərini [bir-birini] nəfı [inkar] edəcəkdir.

—

“Beşiyi sallayan əllər, dünyaya hökm edərlər” deyən böyük müfəkkir pək böyük bir həqiqəti meydana atmışdır. Şübhəsiz məlumdur ki, ictimai mühit ailədən doğar. Daha açıq bir təbirlə [ifadəylə], ictimai mühit bir çox ailələr mühitlərinin məcmusudur. Binaənileyh, ictimai həyatın məbdəsini [başlanğıcını] ailədə görürüz. Ailənin iki rüknündən [təməmindən, istinadgahından] birisinə etina edilib, digəri ehmal edilərsə, məbdədə böyük fənalıq edilmiş olar. Şu halda, qadınlar da tibqi [eynən] erkəklər kimi tərbiyə və təlim görməlidirlər. Çünki bir ailədə babanın [atanın] kiçik çocuğu üzərində tərbiyə xüsusundakı təsiri bəzən

pək az olur. Yəni öylə zamanlar olur ki, pədər [ata] bəzi əsbabi-maddiyə [maddi səbəblər] dolayısı ilə övladının tərbiyəsi ilə pək müqəyyəd olammaz [muğayət ola bilməz, məşğul ola bilməz]. Fəqət ana yavrusunun beşiyini sallarkən, onun istiqbalını [gələcəyini] qurar, onun müqəddəratını təyin edər. Məktəb yaşına gəlincəyə qədər çocuğun ruhunda öylə izlər vücudunda gətirər, xatirəsində öylə naxışlar işlər ki, artıq nə məktəb, nə həyat onları pozamaz. Məktəbdə müəllimin çocuq üzərindəki təlqinləri əgər anasının təlqinlərinə müariz [zidd] isə dərhal çürük mey və kimi süqut edər. Lakin təvafüq edərsə [uyğun gələrsə] qüvvətləşər, kökləşər və əbədiləşər...

Bundan üç ay əvvəl idi. Heç unutmayaçağam və unutmaq istəməm, “türklərdən intiqam” haqqında bəstələnmiş mətəmli bir şeiri bir erməni qadını beş yaşındakı bir çocuğu ilə bərabər təğənni edirdi [oxuyurdu]. Çocuq oxurkən şeirin ruhunda mündəmic [cəm olmuş] sərairi [sirləri], mənanı pək gözəl anladığı bütün övza və ətvəri [hal və hərəkətləri] ilə ifham edirdi [bildirirdi]. Çünki anası bu şeirlə ona neyçün yaşayacağını anlatmış və onun məfkurəsini parlatmış olurdu. Artıq o çocuq nəzərində məfkurəsini yıxacaq bir məktəb, bir aləm mütəsəvvər [təsvirə gələn] deyildir. Məfkurəsinə müxalif hisslər təmas edəndə parçalanar və süqut edər. Ancaq müvafiq duyğulardır ki, məfkurəsini bəslər və ruhunda eşq sərsərləri [fırtınaları] xəlq edər.

Nə vaxt ki, biz ailənin pək qiymətli bir rüknü olan qadını yalnızca şəhvani hisslərimizin təminatına lazım deyər tələqqi etməyib, bütün varlıqlarla erkək qədər əla-

qədər, yarının həyatında pək mühüm yaradıcı üzv olduğunu təqdir və təslimdə tərəddüd etməzsək, qadın qurtular və yüksələr.

İştə, gərək ərz etdiyim vəchlə [ifadə etdiyim kimi], tərbiyə xüsusunda oynadığı pək böyük rol, gərəkə həyatın, həyatictimaiyyənin icab etdirdiyi [zəruri hala gətirdiyi] iştirakın qiymət və əlzəmiyyəti [vacibliyi] nəzəri-diqqətə alınarsa, qadın qadın aləminə verilən əhəmiyyətin həqiqəti təzahür edər.

Bu son hər bəzə hər şeyi göstərdi. İştə, bir dənə maddi misal: Türkiyədə, bilxassə İstanbulda qadınların həyat-iqtisadiyyəyə və məmuriyyətlərin bəzi əqsamına [qisimlərinə] iştirak və intisabından [qoşulmasından] dolay bu hər bəzə əsnasında fəaliyyəti-iqtisadiyyə və hökumət işləri durmadı. Fəqət bütün məsləklər haqqında bunun əksini təsəvvür ediniz və fərz ediniz ki, dövlətin bütün məmur, doktor, tüccar əfradı [fərdləri] sərhədlərdə müdafieyi-vətənlə məşğul, şəhərlərdə, kəndlərdə hər qadınlar və çocuqlar qalmış. Bunlar da doktorluq, ticarət, qanun bilməyirlər!

İştə, o vaxt bütün həqiqətlər pək müdhiş fəcaəti ilə gözlərimizin önündədir. Yetişir zülmət, əl verir cəhalət!

Mən neyçün doğduğunu, neyçün yaşadığını, neyçün və nasıl yaşayacağını, həyatın məna və məfhumlarını bilən, ictimai vicdanın bütün iradələrinə sahib olaraq mədəni həyatda erkəklə yan-yan, mütəsəniddən [bir-birinə dayaq olaraq] irəliləyən, yaşayan və yaşadan vəqur [vüqarlı], əzmkar bir qadın istəyirəm.

Həsən M. oğlu

CANLI DUYĞULAR!

Əvət, öylə bir duyğu ki, 15 dəqiqəlik pək az bir zamanda vüqə gəlmiş. Ehtimal ki, bəzilərimizə şübhəli olan pək qiy-mətli bir taqım həqiqətləri günəş kimi göstərən bir duyğu... Bu millət hürr və müstəqil yaşamağa layiqdir, deyə bizə veriləcək bir suala hər kəs mənim kimi rəyül-eyn [öz gözümlə] müşahidə etdiyim həqiqətə vaqif olsaydı, istər-istəmən – vələv ki [əgər, hətta] düşmənimiz belə olsa – ancaq bu cavabı verməyə məcbur olardı: layiqdir, həm də əbədiyyən...

Siyasi tərtib edilən tətillərdə iştirak etməmək, tarixi və milli bayramlarımızda böyük şənliklər yapıdığımızla müstəqil yaşamağa hələ qabiliyyətimiz olmadığını iddia edənlər deyə bilərlər ki, bu millətin başında böyükləri olmasaydı, kor-koranə tətilə iştirak edilərdi. Kəza [eləcə də], böyüklər dini və milli bayramlarda şənlik yapılmasını elan etməsəydi, bu millətin böylə tarixi günlər ağına belə gəlməzdi. Xülasə, hələ boyunduruq altında əzilməyə məhkum olduğumuzu haqsız olduqları halda iddia edə bilər, nasıl ki, edirlər.

Lakin mən müstəqil yaşamaqlığımıza haqqımız olduğunu millətin duyğusu ilə isbat edəcəyəm. İddiamda haqlı olduğumu mən deyil, istiqbal [gələcək] göstərəcəkdir.

Əvət, 15 dəqiqəlik bir duyğu! Hərəkətli bir gün, hər kəs iş və güclə məşğul olduğu bir zamanda, heç kimsənin bir şeydən xəbəri olmadığı bir anda dəniz cəhətdən və dərindən top sədələri eşidilir. Sakitanə bağçada oturarkən vücudumu qeyri-ixtiyari bir həyəcanın qapladı-

ğını hiss edir, birdən-birə müharibəyə başladığımızı təsəvvür edirdim.

İştə, bu sırada yanımdan keçən 5-6 yaşlarında qız, erkək iki islam balasının başları açıq, yalın ayaq olduqları halda “Azərbaycan topları atılır” deyərək kamali-məsərrətlə [böyük sevinclə] dəniz cəhətə doğru qoşduqlarını [qaçdıqlarını] gördüm. 70 yaşında bir pir [yaşlı] xanımın da oruclu olduğu üçün ahəstə-ahəstə gedərək: “İlahi, əzəmətinə səcdə edirəm ki, bizə bu mübarək günləri göstərdin” cümləsini tələffüz etdiyini eşidir, münacat [dua] edərəkdən nurani bir çöhrə ilə top sədələrinin gəldiyi tərəfə baxdığını gördüm. Bu saf və canlı lövhələr qarşısında kainatın məni təbrik etdiyini, “Yaşayacaqsınız, həm də əbədiyyən...” deyəcəklərini hiss edirəm, istiqbalıma həqiqi bir mömin kimi iman və etiqaad edirdim.

Qarşımda topları sayan ixtiyara: “Atam, nasıl, davaya gedəcəkmisən?” deyər-dəmən dəruni [ürəkdən gələn] bir lisanla: “İnşallah, əfəndim, inşallah, hər kəsdən qabaq” qəti və qısa cavabını aldım. Bağçada dolaşan xaricilər də kiçik çocuqlarının əlindən tutduqları halda iri-iri addımlarla evləri istiqamətinə doğru irəliləyir. Üzlərində yalnız şu sözlər oxunurdu: “Həqiqət məzara girməyəcəkdir! Yaşayacaqsınız!”

Ya Rəbbi, qüvvət və qüdrətinin heyranıyam. Nədir şu gördüyüm hərəkətdəki nisbətə təzad? Bizdə sükunət və mətanət, digərlərində isə qorxu və təlaş...

Vəlhasil, dostuma da baxsam, düşmənimə də baxsam eyni sözləri görür, gözlərimi qapasam eyni nəqəratı eşir-

BAKI XƏBƏRLƏRİ**Məscidlərdə**

Ramazanül-mübarək münasibətilə şəhərin bütün məscidlərində hər gün böyük izdihamla camaat namazı əda edil-məkdədir. Namazdan sonra məscidlərdə məşhur vaizlər tərəfindən əhval və öv-zayı-zamanəyə dair böyük vəzlər və nitqlər irad ilə [nitqlər söylənməklə], əhali vətən müdafiəsinə dəvət edilir. Şeyxülislam ilə müfti əfəndi həzrətləri dəxi məscidləri gəzib hər gün bir məsciddə moizə və nitqlər irad edirlər. Əhali artıq dərəcə şövq və həvəslə məscidlərə gəlir, böyləliklə axır günlər Qasım bəy, Təzəpir və Cümə məscidləri əhali ilə dolub, külli miqdarda camaat həyətdən qulaq asmağa məcbur olur. Məscidlərin qadınlara məxsus hissələri dəxi dolub, bir çoxlarına yer olmayır.

Qulluqdan əzl

Bakı qubernatorunun binagüzarlığı [sərəncamı] ilə 6-cı uçastok pristavı Ağabəy Misrixanov öz xidmətindən sui-istifadə etdiyi üçün əzl edilmişdir [kənarlaşdırılmışdır].

Adresni stol idarəsində

Daxiliyyə Nəzarətinə təqdim edilən məlumata görə, Bakı Adresni stol idarəsində böyük sui-istemallar olduğu kəşf edilmişdir. Bundan naşi [buna görə], məzkur [deyilən] idarədə olan məmurlardan bir çoxu təhti-məsuliyyəyə [məsuliyyət altına] alınmışlardır.

Ev Sahibləri İttifaqında

Mayın 3-də Bakıdakı Ev Sahibləri İtti-

dirdim: “İnan istiqbalına imanın qə-dər!”

İştə, iddia etdiyim, xəyal olmayan bir həqiqət, bilavasitə millətin əmaqi-ruhunda [ruhunun dərinliklərində] doğan bir duyğu: “Müstəqil yaşamaq istəyirəm və yaşayacağam!”

Haqsız və insafsız müddəilərə [iddiaçılara; düşmənlərə] soruram [soruşuram]: “Bu milləti tətilə iştirak etdirməyən, tarixi günlərini yada salıb da şənlik yapırdan bir qüvvət hər şeydən müqəddəs ədd [hesab] etdiyi, son damla qanına qə-dər mühafizəyə əzm etdiyi istiqlalından onu vaz keçdirə bilərmə?”

Qəlbinizdən “Xayı, qətiyyə xayı” cavabını şübhəsiz verirsiniz. Lakin inadçı olduğunuz üçün dil ilə təsdiq etmək istəməyirsiniz. Lakin əmin olunuz ki, “Ölərsə şəhid, yaşarsa qazi” dini düsturuna iman edən biz müsəlmanlar, icab edərsə [lazım gələrsə], qadınlığımızla bərabər ölümlə çarpışıb, çar-naçar sizə həqiqəti etiraf etdirməyə əhd etmişik.

Ey əsil azərbaycanlılar! Beşikdəki yav-rularımızın belə “İstiqlal, istiqlal” deyərəkdən təbəssüm etdiklərini, “Ölmək var dönmək yox” avazi-qəhrəmanənəsi ilə, şəci [şücaətli, cəsür] və qırılmaz həmlələrimizlə nankor və namərd düşmənlərimizə göstərəlim. Böyüklərimizin sözünü məzarda yatan babalarımız belə bu gün təkrar edir və bizə deyirlər ki:

Arş, əsgəri-islam, ulu Kəbən gediyor, arş!

Əzmində Məhəmməd sənə, Allah sənə yoldaş...

Ə. Bədi'

faqının ümumi iclası vaqə olub qərardad edilmişdir ki, Sentrodom [Mərkəzi Ev Komitəsi] cənbindəki [nəzdindəki] mənzil komitəsinin ev sahiblərinə zərərli bir surətdə hərəkət etdiyindən, bundan sonra həman komissiyada iştirak edilməsin və hökumətə müraciətən ev sahibləri ilə kirayənişinlər arasında etilaf [razılıq] məsələsi tərəfeynin [hər iki tərəfin] özünə mühəvvəl edilsin [tapşırılsın]. Hökumət mənzil barəsində yenidən qanun vermək istəsə, o vaxt İttifaqın şurasına ev sahiblərinin nəfinə [xeyrinə] çalışmağa icazə və imkan verilsin.

Ziyalılar İttifaqı Şurasında

İyunun 8-də Bələdiyyə İdarəsi salonunda Bakı və Ətrafi Zəhmətkeş Ziyalılar İttifaqı Şurasının fəvqəladə iclası vaqə olmuş və əhvali-hazirə haqqında mühüm məsələlər müzakirə edilmişdir. İclas Sultanməcid Qənizadənin təhti-sədarəti [sədrliyi] ilə açılıb mühəndis Ağa Axundov şimaldan Denikin ordusunun əks-inqilab və irticai hərəkəti barəsində müfəssəl surətdə məruzə oxumuşdur. Məruzədən sonra Qəniyev, [Seyidəli] Seyidov, Xəlil İbrahim [İbrahimov], Piri Mürsəlzadə, [Camo] Cəbrayılbəyov və qeyriləri hərərətli nitqlər irad edərək, ziyalıları bir tənə-vahid kimi [hamı bir nəfər kimi] birinci cərgədə istiqlalıyyət və millət yolunda çarpışmağa dəvət etmişlərdir. Bir çox müzakirədən sonra, iclas Azərbaycan istiqlalıyyəti üzərinə qəsd edən Denikin ordusu ilə hökuməti mübarizəyə dəvət və bu yolda son qətrə qanına qədər çarpışacağını və bütün qüvvəsini toplayıb hökumətə müavinətdə bulunacağını vəd və yəmin etmək məzmununda bir qətnamə çıxarmışdır.

Bələdiyyə İdarəsində

Qanlıtəpə ev sahibləri Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən məlum etmişlər ki, Bələdiyyə İdarəsi tərəfindən onlara 1918-ci sənəsi üçün vergi və zibil pulu kağızları gəlmişdir. Halbuki 1918-ci sənədə onların evləri bolşeviklər tərəfindən həcz [müsadirə] edilib, bolşevik qaydası üzrə, yəni kirayənişinlər pul vermədiyi kimi saxlanırdı. Əlavə, 1918-ci sənədə Bələdiyyə İdarəsinin atları olmadığı üçün o məhəllələrdən heç zibil-filan təmizlənməmişdir. Ev sahibləri rica etmişlər ki, evlərinin dağılmasını və verdiyi mədaxili nəzərə alaraq Bələdiyyə İdarəsi 1918-ci sənə vergisini fəsx [ləğv] edərək 1919-cu sənə vergisini alsın.

MÜSƏLMAN ZİYALILARI HAQQINDA

Müsəlman ziyalılarının fəvqəladə iclasının qətnaməsi

Bütün millətlər böyük bir fəlakət və təzəlzülə [sarsıntıya] uğradıqları zaman, əsrlərdən bəri çar jandarmlarının təpikləri altında xırpalanan kiçik millətlər istiqlal bayrağını Rusiya çar istibdadının saray xarabaları üstündə dikdilər.

Bir sənə zərfində kəndi müqəddəratını əllərinə alaraq kəndilərini müstəqil idarə edə bilmələri bu millətlərin sərbəst və müstəqil yaşamağa qadir və haqlı olduğunu sübut etdi. Bu sənə, çar istibdadı altında ziyalılarımızın çalışmalarının təsirsiz qalmalarını eyicə bütün kainata göstərdi. Bu sənə göstərdi ki, bizi təhtimayəsinə [himayəsi altına] almaq istə-

yən polad yumruqlu, hiyləgər və qanlıcahan siyasətində böyük təcrübələr əldə etmiş və bizləri məhv etmək siyasətini yürüdən əcnəbilər torpağımızdan dəf olmazsa, kəndi müqəddəratımızı tamamilə əlimizə alaraq istiqlalıyyətimizi mühafizə və müdafiəyə qadir olamayacağız.

Şirin vədələrinə inandığımız “mədəniyyət gəzdircilərə” təşəkkürən, bu gün çar generalları Rusiya Könüllü ordusu tərəfindən gələn müdhiş bir fəlakətlə istiqlalıyyətimizə rubəru [üzbəüz] durmuşdur. Böylə ağır bir zamanda ziyalılar bütün kainata xitabən uca səslə deyir:

1) Ziyalılar camaat qüvvəsinin önündə vətən və millətini müdafiə və mühafizə edəcək, bütün qüvvətini xalq içində təşkilat yapmağa sərf edəcək.

2) Hökumətimizi bu mübarizəyə dəvət edib ona müavinət edəcəyini vəd edir.

3) Daxildə [baş] qaldıracaq əksinqilab qüvvəsi ilə qətiyyənlə çarpışacaq.

4) Bu mübarizədə Şimali Qafqaziya müsəlmanlarına, Gürcüstana və ümum Qafqaziya demokratiyasına öz müttəfiq əlini uzadacaqdır.

5) Ziyalılar İttifaqı hökumətdən ümumi səfərbərlik elanını tələb edir. Qoy, istiqlalıyyətimizin düşmənləri bir kərə anlasın ki, onlar sərhədimizi ancaq cəsədlərimizin üzərindən keçə biləcəklər.

6) Avropa imperialistləri tərəfindən kiçik millətlərin istiqlalıyyəti əleyhinə olan təcavüzləri xüsusunda ümumi cahən demokratiyasına bir müraciətnamə hazırlayacaqdır və bu müraciətnamədə onların bu yolda yardım etməsini xahiş edəcəkdir.

Qəhr olsun cahən imperializmi!

Yaşasın müstəqil Azərbaycan!
Yaşasın fəth və zəfər! Məhv olsun Denikin və onun müttəfiqləri!
Yaşasın Rusiyanın böyük inqilabı!

MÜTƏƏLLİMLƏR [TƏLƏBƏLƏR] QURULTAYI

6-cı iclas, 8 iyun

Növbədəki məsələlər:

- 1) Təbriknamələr və daxil olmuş kağızlar;
- 2) Məktəb məsələsi barəsində məruzə;
- 3) Bəratülqövlərin [protokolların] oxunması;
- 4) Cari məsələlər.

İclas Müqbil İbrahimzadənin təhti-sədarəti [sədrliyi] ilə və Məlikməhəmməd Məlikzadənin katibliyi ilə açılır.

Birinci sırada təbriknamələrin oxunması iclas tərəfindən qərara alınır. Təbriknamələr Tiflis Mütəəllimləri Mərkəzi İcra Komitəsinin və Tiflis Müsəlman Gəncləri Cəmiyyəti tərəfindən göndərilmiş.

Qazax nümayəndəsi heyəti-rəyasətə ərzi-hal təqdim edərək, ona üç günlük maaş verilməsini tələb edir. İclas Qazax nümayəndəsinin Bakıda qulluq etdiyinə görə maaş verilməsini lazım görməyir.

Məktəb məsələsi barəsində Süleyman Məlikzadə məruzə oxuyur. Məruzə oxunduqdan sonra iclas edadi məktəblərdə ərəb lisanının təderrüs olunmasını [öyrədilməsini] əlavə edir.

Qurultay həll ediləcək məsələləri bitirdiyinə görə, bəratülqövlərin oxunmasına şüru edir [başlayır]. Birər-birər oxun-

duqdan sonra heyəti-rəyasət bəratül-qövlərdə kəndi imzasını vəz edir [qoyur].

Cari məsələlərə baxıldıqdan sonra, Zəki Pepinov sabiq Mərkəzi Komitənin sədri Həmid Məhəmmədşadə haqqında gözəl bir nitq irad edir. Nitqində Pepinov ikinci qurultayın nə dərəcədə əhəmiyyətli olduğunu təsvir edərək, Həmid Məhəmmədşadəyə, göstərdiyi fəaliyyəti qarşısında cəmi nümayəndələr tərəfindən izhari-təşəkkür edir. Böylə bir mövzuda Həmid Məhəmmədşadə nitq söyləyir. Nətiqəni yeni komitə təşkil edilənə qədər sabiq komitənin işlərini büsbütün kəndi öhdəsinə almasını bəyan edir.

İclası qurultayın sədri İbrahimşadə kəndi nitqi ilə xitam etdi.

FƏHLƏ HƏYATINDAN

- İyunun 8-də Belı-qorodda [Ağ şəhərdə] ümum müsəlman əməllərinin [fəhlələrinin] mitinqi vəqə olub, Denikin ordusunun Zaqafqaziyanı təhdidi məsələsi müzakirə edilib, müttəhidülqövl [yekdillik-lə] qərarə edilmişdir ki, hökumətdən qara qüvvələr əleyhinə mübarizədə bulunub və İngiltərə Komandanlığından ikiüzlü siyasət apardığı haqqında izahat istənilsin. Bununla bərabər, əməllər son nəfəslərinə qədər Azərbaycan istiqlaliyyətini müdafiə və mühafizə edəcəyi[ni] vəd və yəmin etmişlərdir.

- Türk Ədəmi Mərkəziyyət firqəsi “Müsəvat”ın Belı-qorod şöbəsi sədrliyinə Əmanulla Hüseynşadə seçilmişdir.

- 2-ci uçastok neft mədənlərinin müsəlman əməlləri həman mədənin mü-

diri Georgi İvanoviçin bəd hərəkatından “Müsəvat” firqəsinə şikayətdə bulunmuşlardır. Firqə həmin şikayəti Məsai Nəzərətinə [Əmək Nazirliyinə] göndərüb, müdirin fəna hərəkatına sədd qoyulmasını ciddən tövsiyə etmişdir.

- “Müsəvat” firqəsinin Nardaran kəndi şöbəsinin müavini-sədr Paşa Kərbəlayi Mahmud oğlu Zeynalşadə bu günlərdə vəfat etmişdir. Mərhum çoxdan bəri millət və vətəni uğrunda işləyib böyük fəaliyyətlər göstərmişdir. Son bir il zərfində ənvai [cürbəcür] zəhmətlərlə işləyib və müharibələrdə böyük məharət və rəşadət göstərmişdir. Mərhumun yerinə Zəki Kərbəlayi Məcid oğlu seçilmişdir.

Məşqətədə

Məşqətə [Maştağa] kəndində hər gün məscidlərə böyük izdiham cəm olub və camaat namazı ədə edilməkdədir. Namazdan sonra Hacı Miribrahim Axundov əhvali-zamanəyə dair fəsih və bəliğ [səlis və təsirli] nitqlər irad edib [nitqlər söyləyib], əhalini Azərbaycan istiqlaliyyəti ilə aşına edib və müdafiəsinin şər’ən [şəriətə görə] vacib olduğu haqqında bir çox dəlillərlə isbat edir. Başqa kəndlərdə dəxi bu qərar üzrə camaat namazı və moizələr olur.

Mirzoyev mədəninədə

İyun ayının 10-da Balaxanıda Mirzoyevin mədəninədə Mustafa Dərgahqulu oğlunun sədarəti və Ağabala Quluzadənin katibliyi ilə vəqə olan əməllər iclasında Məqsud Mustafa oğlunun təklifinə görə qət edilmişdir ki, Kəndlilər İttifaqına verilən azuqədən əməllərə verilməsi xahiş edilsin.

AZƏRBAYCANDA

Salyandan

Xüsusi müxbirimizdən:

Salyan mübadiləyi-əməval [mal mübadiləsi] komiyonu şimdüyə qədər kəndi işində məşğul bulunur. Bu günlərdə komiyon rəisi Məcid Rəcəbov əfəndinin və bəzi əşxasi-möhtərəmənin [möhtərəm şəxslərin] fəaliyyəti nəticəsi olaraq Salyanın fəqərə qismi miyanında [kasıb əhalisi arasında] sabun, mənsucat (manufaktura), çay təqsim edilmək [paylanmaq] üçün Maliyyə Nəzarəti-cəlləsi tərəfindən müsaidə edilmişdi. Binaənileyh [ona görə], sərvətdarlar [varlılar] müstəsna olmaq üzrə, hər bir nəfərə 4 arşın mənsucat, ¼ sabun və ¼ çay verilmişdir. Təqsimat hənz bitməmişdir. Bu babda fəaliyyət ibraz edən zəvata bilümum [fəaliyyət göstərən şəxslərə ümumiyyətlə], Məcid bəy Rəcəbov və Mehdi Bədəlov əfəndilərə bilxüsus [xüsusilə] ərzi-təşəkkür, bəyani-imtinan eyləriz [minnətdarlığımızı bildiririk]. Bundan maəda [bundan başqa], Məcid bəy əfəndinin fəqirlərə məccani [pulsuz] olaraq bir çox libaslıq təqsim etməsinə qarşı ayrıca izhari-şükran edirik.

[Rüstəm] İskəndərşadə

Quldurlarla mübarizə

Cavad uyezd naçalnikinin [qəza rəisinin] ricası mövcibincə [əsasında], məzkur [deyilən] uyezd dairəsində İran sərhədini quldurlardan mühafizət etmək üçün 200 nəfərdən ibarət bir qarovul dəstəsi təşkil edilməsinə Daxiliyyə Nəzarəti tərəfindən icazə verilmişdir. Məlum olduğu üzrə, həman dairədə axır vaxtlar İran quldurları Şahsevənlər dəfəatla [dəfələrlə] hü-

cum edərək dinc əhalini narahat edib, böyük qətl və qarətlərdə davam edirlər. Əhali özü quldurlarla mübarizə edirsə də, lakin iş vaxtı olduğundan, onlar çox vaxt müvəffəq olamayıb böyük xəsarətə düşər olurlar. Qarovul dəstəsi təşkil edildikdən sonra quldurların hərəkatına xitam verilməkdədir. Hər qarovulçuya ayda min rublə məvacib təyin edilmişdir.

Bərdədən

Bu may ayının 28-ci günündə Azərbaycan Hökumətinin səneyi-dövriyyəsi [ildönümü] münasibətilə Cavanşir mahalının qazısı Axund Mirzə Cabbar bəy binagüzarlığı [təşəbbüsü] ilə həman gün Bərdə bazarında vəqə olan dükənlər bağlandı. Dükənlərin qabaqları və lazım olan yerlər milli bayraqlarla bəzənib müzəyyən oldu və habelə məktəb şagirdləri azad olunub camaat kamali-bəşəşət [böyük bir şadlıq] və təntənə ilə küllən [hamılıqla] və məktəb şagirdləri öz müəllimləri ilə cəməm [birgə] Bərdə məscidinə cəm oldular. Bədi-azan [azandan sonra] məzbur [adı çəkilən] qazı cənabları minbərə çıxıb dəlalili-əqliyyə və nəqliyyə ilə [əqli və nəqli dəlillərlə; məntiqə və elmə söykənən dəlillərlə] islam millətinin ittifaq etməyini həməvəqt [daim] hər bir müsəlmana fərz və vacib olduğunu bəyan edəndən sonra, ümum milləti-islama əsgər verməyin vəcubunu və lüzumunu təfhim [anladıb] və təbliğ edib, hər bir şəxs beqədri-imkan övladını ciddü-cəhd ilə öz din və namusunu və irzini mühafizət qılmaq üçün əsgər verməyə camaatı tərgib və təhris qıldı [rəğbətəndirdi və təşviq etdi]. Pəs [sonra], hökumətimiz Azərbaycanın bəqası

[daimi olması] və davamı xüsusunda Xudavəndi-taala dərğahından istidalar [du-alar] etdi və camaat dəxi uca səslə alqışlayıb aminlər dedilər. Pəs, camaat məsciddən çıxıb o gün axşama kimi eyş və işrətə [yeyib-içməyə, əyləncəyə] məşğul oldular. Xudavəndi-ələm belə ruhanilərdən razı olsun ki, fikirləri həmişə milləti hidayətə sövq etməkdir.

Yaşasın milləti-islam, yaşasın Azərbaycan Hökuməti!

Məşhədi Mehdi Şarifov

AZƏRBAYCANDA YAŞAYAN SƏNƏTKARLARIN NƏZƏRİ-DİQQƏTİNƏ

İşbu sərlövhə ilə “İstiqlal” qəzetəsinin 24 mayıs tarixli 16 nömrəli nüsxəsində sənətin və o yolda çalışmağın lüzumundan bəhs etməklə bərabər, yoldaşlarımıza sənətkarlar qurultayı dəvət etmək xüsusunda yazıb bildircəyimi vəd etmişdim. Gəncə sənətkarlarının lazım bildikləri qurultayı cümhuriyyətimiz daxilindəki bütün həmkarlar da vacib sanacaq, alqışlayacaq zənn edirəm. Lakin buna ölkəmizin hər nöqtəsində bulunan yoldaşlar hazırdırlarmı? Zənnimcə, Gəncədə, Bakıda hazırlıq olsa da, Şəki, Qarabağ, Qazax kimi kiçik şəhər və qəzalarda sənətkar yoldaşlarımızın ittifaqları yoxdur. Əvvəl kərə ittifaqlar düzəltmək, sonra qurultay çağırmaq gərək.

Gəncə Sənətkarlar İttifaqını aşağıdakı üsul ilə təşkil etmişiz.

Gəncədə 25 qisim sənət var ki, hər qisim sənət sahibləri toplanaraq içlərin-

dən üç vəkil intixab etməklə [seçməklə], bütün sənətkarlar 75 nümayəndə seçmişlər. Həmin 75 nəfər nümayəndələr bir yerə toplanıb sədr, müavini-sədr, katib, xəzinədar və müfəttişdən ibarət bir idarə, hər komissiya üç zətdən mürəkkəb [ibarət] olmaqla Maliyyə, Maarif, Sülh komissiyaları intixab etmişlər. Bu hesabla idarə və komissiyalarda işləyənlərin ədədi 14 nəfər olur.

İşləməyinə gəlincə, həftədə iki gün idarə açıq olur və bir gün idarə üzvləri yığışır və cümə günləri bütün sənətkarları təmsil edən 75 nəfər iclas və kəndi sənət və işlərinə dair məsələlərdən müzakirə edirlər.

İştə, sənətkar yoldaşlarımıza bir nümunə. İttifaq təşkil etməyən yoldaşlarımızdan hər halda təşkilat yapmalarını rica edib yaxın vaxtda çağırılacaq qurultay barəsində Gəncə Sənətkarlar İttifaqı idarəsi ilə müxəbirələrini [əlaqə saxlamalarını] umarız. Yoldaşlar qurultay məsələsi xüsusunda məktub və teleqrafla lütfən bunu bildirməlidir:

- 1) Qurultayı harda çağırmaq.
- 2) Nə zaman çağırmaq.

Bu sualların cavabını aldıqdan sonra ümumi rəyin əksəriyyət tərəfinə əməl edər, arzusunda bulunduğumuz qurultaya nail olarız.

Müxəbirə üçün ünvan: Gəncə, Sofular məhəlləsində Adil xan Ziyadxan cənablarının mülkündə İttifaq müfəttişi Məhəmmədəli Sadıq oğlu.

Tanrıdan ümum yoldaşlara müvəffəqiyyət dilərəm.

9 həziran 1919

*Gəncə Sənətkarlar İttifaqı sədri:
Məşhədi Yusif Fərzixanov*

GÜRCÜSTANDA

Gürcüstan və Azərbaycan

Gürcüstan ilə Azərbaycan arasındakı hərbi müqavilənamə söyləndiyinə görə bu yaxınlarda imza ediləcəkdir. Hər iki tərəfin müsəlləh [silahlı] qüvvələrinin bir baş komandana tabe olacaqları arzu və təsəvvür edilir.

İngilislərin Qafqaziyadan gətməsi

Gürcüstan Xariciyyə naziri İngiltərə Komandanlığından rəsmi surətdə məlumat almışdır ki, İngiltərə əsgərlərinin Qafqaziyadan təxliyəsi iyunun 12-də deyil, iyulun 15-də başlanacaqdır.

İZHARİ-TƏŞƏKKÜR

1

Möhtərəm müdir əfəndi!

Rica olunur bizim bu izhari-təşəkkürümüzdə “Azərbaycan” qəzetəsinin bir sütununda yer verəsiniz.

Azərbaycan Cümhuriyyətinin İstiqlal bayramı münasibətilə 28 mayısdə Ramana, tarixi bir qalanın bəzənməyi üçün “Müsavat”ın Ramana şöbəsi həmin kəndin dairəsində qərar tutmuş Şəmsi Əsədullayevin mədənlər müdiri Məşhədi Hüseyin Səfərəliyev, Fərac bəy, Məşhədi Hüseyin Məlikov və qeyriləri cənablarından elektrik əşyasını və qeyri əşyalar xahiş etmişdi. O cənabların həmin əşyaları həvəsli bir surətdə verməyinə, o cümlədən Məşhədi Hüseyin Səfərəliyev cənablarının 200 rublə ianə etməyinə şöbə öz izhari-təşəkkürünü yetirir. Neçə günlər qalanı bəzəməyə çalışan yoldaşlara

şöbə izhari-təşəkkürünü yetirib ümidvar olur, gələcək böylə günlərdə yoldaşlarımız bu tövr işlərdən boyun qaçırmayıb bizimlə bərabər iştirak edərlər.

Sədr: Məşhədi Şükür Balayev

Katib: Böyükağa Vəlizadə

2

Möhtərəm müdir əfəndi!

Rica edirəm bizim bu qaç kəlmə izhari-təşəkkürümüzə öz qəzetənizdə yer verəsiniz.

28 Mayısdə İstiqlal bayramı münasibətilə Ramana təşrif gətirmiş Azərbaycan Cümhuriyyəsinin Türüq və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] naziri [Xudadad] Məlikaslanov cənabları həmin kəndin fəqirlərinə beş yüz iyirmi beş manat ianə etmişlərdir. O cənaba Ramana camaatı tərəfindən izhari-təşəkkür edirəm.

Aclar Komitəsinin sədri:

Mirdaməd [Məhəmmədzadə]

Doktor

Musa bəy Rəfiyev

Daxili əmrəyə [xəstəliklərə] düşər olan naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Səhər saat 9-11-ə kimi. Axşam saat 5-7-yə kimi. Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.

b-37

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısı çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişin yaxşı qayıdırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün tezliklə görülür. Qiymətlət münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Voronovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

8753

**Bəhri-Xəzər İstehlak Cəmiyyəti
“Kooperatsiya” müalicəxanası**

Hər növ naxoşluqlar qəbul olunur. Müalicə haqqı üzvlərdən 4 rublə, qeyrilərdən isə 6 rublə. Bolşoy Morskoy küçə, Tarqovinin küncündə Həsənovun evində, yolu Bolşoy Morskoydan. Telefon nömrə 26-90.

Əmrəzi-daxiliyyə [daxili xəstəliklər] 9-11 Balayan

Mədə naxoşluğu 12-2 Mejebovski; 4-6 A. Seyidov

Əmrəzi-əsəbiyyə [əsəb xəstəlikləri] 12-2 Şmirqeld

Cərrahiyyə 9-11 Sander
Uşaq naxoşluğu 9-11 Rabinoviç; 4-6 Bron
Arvad naxoşluğu və mamalıq 9-11 Pines;
12-2 arvad həkimi Şapiro-Rotman; 4-6 S. Seyidov[a]

Dəri və zöhrəviyyə 9-11 O. Şamkoryan;
12-2, 4-6 Pernik

Göz naxoşluğu 9-11 Cəfərov; 4-6 arvad həkimi Qeqamyan

Qulaq və boğaz ağrısı 12-2 B. K. Finkelşteyn;

Diş ağrısı 9-11 Suşon-Sivkina; 4-6 İtkin
Müalicəxana müdiri bakterioloq Lyubaxşevskaya

Müalicəxanada konsultasiyalar icra olunur. Operasiya, konsultasiya razılıq ilə. Çiçək döyülür, şəhadətnamə verilir. Analiz qəbul olunur. 606 və 914 müalicəsi.

10208

**Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası
Gövhər xanım Qazızadə**

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur.

Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

**Berlin Darülfünunu doktoru
S. İ. Kopelioviç**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqlarını qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28. Və 93.

8765

**Müvəqqəti müdir:
Hacıbəyli Üzeyir**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Qismi-rəsmi

səh. 247. “Qolçu vergisi”: gömrük vergisinin bir növü.

Azərbaycan

Məclisi-Məbusanında

səh. 249. “Zülmün topu var...”: misralar türk şairi Tofiq Fikrətin “Millət şərqisi” şeirindədir.

səh. 252. “Haqqın bükülməz qolu, dönməz üzü vardır”: Türk şairi Tofiq Fikrətin “Millət şərqisi” adlı şeiri yada salınır:

Zülmün topu var, gülləsi var, qəl'əsi varsa,
Haqqın da bükülməz qolu, dönməz üzü vardır.

Teleqraf xəbərləri

səh. 252. “Portəgiz rəisi-cümhuru Maşadu Sülh Konfransına bəyan etmişdir ki, öhdəsinə aldığı vəzifəsini tərək edir.”: Prezident Maşadu 1917-ci ildə hərbi çevriliş nəticəsində hakimiyyətdən uzaqlaşdırılmışdı. 1919-cu ildə prezidentlik iddiasından əl çəkdiyini bildirəndən sonra Portuqaliyaya qayıtmasına icazə verilmişdir. “Azərbaycan” qəzetində “Makadu” kimi yazılmışdır.

Sülh ətrafında

səh. 252. “1839-cu il müahidənaməsi”: 19 aprel 1839-cu ildə Böyük Britaniya, Avstriya, Fransa, Prussiya, Rusiya və Niderland Krallığı arasında imzalanan London Sazişi nəzərdə tutulur. Avropa dövlətləri bu sazişlə Belçikanın müstəqilliyini və bitərəfliyini qəbul etdilər, eləcə də Lüksemburqun müstəqilliyini təsdiqlədilər.

Qəzetələrdən

səh. 252. “yeni əfqan əmiri”: Əmənulla xan nəzərdə tutulur.

Türk aləmində qadınlıq

səh. 254. “Kitabi-mübin”: aydın, açıq-aşkar, hər şeyin yazıldığı kitab, yəni “Quran”.

səh. 255. “yavrusunun beşiyini sallarkən”: qəzetdə “yavrusunun beşiyini sallarkən” getmişdir.

Canlı duyğular

səh. 257. “Arş, əsgəri-islam...”: misralar türk şairi Əli Əkrəm Bolayırın “Orduya xitab” adlı şeirindədir.

Bakı xəbərləri

səh. 257. “Adresni stol idarəsi”: Bakıda daimi yaxud müvəqqəti yaşayan əhəlinin qeydiyyatını aparmaq məqsədi ilə 1909-cu ildə yaradılmış idarə.

Müsəlman ziyalıları haqqında

səh. 259. “Rusiya Könüllü ordusu tərəfindən gələn”: qəzetdə “gələn” yerinə “külli” getmişdir.

Azərbaycanda

səh. 261. “İran quldurları Şahsevənlər”: qəzetdə “Şahsevənlər” yerinə “Şahsevənlərə” getmişdir.

İzhari-təşəkkür

səh. 263. “beş yüz iyirmi beş manat”: qəzetdə belə getmişdir: “beş yüz iki beş manat”.